

ХРОНІКА НАУКОВИХ ПОДІЙ

Спільна сесія інститутів та наукових відділів НБУВ

7 червня 2005 року з ініціативи Інституту рукопису та Інституту біографічних досліджень проведено спільну наукову сесію інститутів та наукових відділів НБУВ, метою якої було визначення напрямів співпраці і кооперації зусиль у здійсненні наукових досліджень, зокрема щодо створення національного електронного науково-інформаційного ресурсу в галузі біографістики – «Українського біографічного архіву» (УБА).

Для обговорення пропонувалося широке коло проблем, а саме: «УБА: методологічні та методичні проблеми створення»; «Архівні справи як історико-біографічне джерело»; «Біографічні колекції НБУВ як структурний компонент УБА»; «Проблеми іконографічного забезпечення УБА».

У роботі наукової сесії взяли участь більше як 20 науковців НБУВ, а також заступник директора Інституту енциклопедичних досліджень НАН України, керівник редакції «Енциклопедії Сучасної України» канд. філол. наук М. Г. Железняк. Голоували директор Інституту рукопису д-р іст. наук Л. А. Дубровіна та в. о. директора Інституту біографічних досліджень канд. іст. наук В. І. Попик.

Відкрив роботу сесії **Володимир Іванович Попик**, який виступив із пропозицією щодо започаткування щорічних червневих Чишковських читань з біографістики, присвячених пам'яті засновника і першого директора Інституту біографічних досліджень, д-ра. іст. наук Віталія Сергійовича Чишка (05.06.1953–01.02.2001).

У своєму виступі **В. І. Попик** запропонував розглядати дане зібрання як професійну розмову, спрямовану на чіткіше окреслення напрямів співпраці наукових підрозділів та інститутів Бібліотеки, визначення основних напрямів міждисциплінарних досліджень, налагодження наукової кооперації. Одним з можливих напрямів поєднання зусиль науковців НБУВ, інших академічних установ, навчальних закладів, центральних та регіональних бібліотек і архівів, наголосив він, може і повинна бути спільна робота з формування і розвитку електронних науково-інформаційних біографічних ресурсів. Доповідач ознайомив присутніх із проектом веб-сайту «Український біографічний архів», його внутрішньою архітектурою, виклав основні методологічні принципи формування УБА, який за своїм задумом, побудовою, за технічними можливостями має стати великим науково-інформаційним ресурсом загальнонаціонального значення, де воєдино будуть зібрані – у вигляді наукових статей та електронних версій документів, біобібліографії – різного роду біографічні дані про десятки тисяч

наших відомих співвітчизників. УБА має стати органічною частиною вітчизняного науково-інформаційного ресурсу, тієї *всеукраїнської електронної бібліотеки*, яку нині розгортає НБУВ на своєму порталі.

Створюваний Інститутом біографічних досліджень НБУВ у кооперації з Українським мовно-інформаційним фондом НАН України (який розробляє програмно-технічне забезпечення) електронний УБА багато у чому різнитиметься від тих біографічних словників, архівів і довідників, які вже нині є в інтернеті і які поступово формуються. Він має стати оригінальним складно структурованим, наповненим різноманітними матеріалами інформаційним ресурсом, а не просто набором біографічних статей та бібліографічних довідок. Метою формування УБА є створення для користувачів можливості стереоскопічного, багатовимірного погляду на історичні постаті крізь призму різних біографічних статей і досліджень, документів і матеріалів, ґрунтовної бібліографії. Не менш важливим завданням є оснащення УБА дослідницьким інструментарієм, який дасть користувачам можливість вільно оперувати матеріалами, здобуваючи з них нові знання, як це дозволяють робити сучасні комп'ютерні бази даних.

На базі УБА передбачається створити також відкриту для фахівців віртуальну Всеукраїнську біографічну лабораторію, завдяки якій дослідники з різних наукових підрозділів, установ, осередків в Україні і за кордоном зможуть співпрацювати з ІБД над спільним поповненням загальнонаціонального електронного біобібліографічного ресурсу.

Презентація проекту сайту УБА викликала широку дискусію серед учасників сесії, виявила велику зацікавленість фахівців різних наукових підрозділів НБУВ методологічними та методичними питаннями створення Українського біографічного архіву та конкретної участі інших інституцій Бібліотеки в даному проекті. **Любов Андріївна Дубровіна** зауважила, що даний проєкт відзначається загальною доступністю та простотою і за своїми масштабами виглядає як загальноукраїнський біографічний портал. Масштабність фондів НБУВ та залучення регіонів дасть можливість, за умови використання потенціалу всіх зацікавлених осередків (а не лише ІБД), створити такий портал. Необхідною умовою реалізації даного проекту, на її думку, є його належне технічне та кадрове забезпечення. В іншому разі реалізувати цю ідею буде неможливо.

Як підкреслив **Микола Григорович Железняк**,

запропонований проект веб-сайту УБА є великим кроком на шляху впорядкування і систематизації на комп'ютерній основі всього того, що було напрацьовано в галузі національної біографістики. Реалізація проекту дасть можливість залучити величезний масив розпорошених по всій Україні матеріалів та використати потенціал спеціалістів регіонального рівня, у першу чергу краєзнавців. На його думку, запропонована структура сайту є логічною і глибокою, у ній вдало поєднані сучасні технічні можливості та передбачено подання біографічних матеріалів у всій їх різноманітності. Особливу зацікавленість викликає створення широкої бази даних біобібліографії, яка буде враховувати центральні і регіональні видання. На думку М. Г. Желєзняка, масштабність проекту неодмінно зацікавить широке коло як установ, так і окремих науковців, діяльність яких пов'язана з біографістикою. Чимало сучасних періодичних видань та видавництв будуть зацікавлені в тому, щоб виставляти свої матеріали на такому сайті. Першою такою інстанцією буде Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, який готовий до взаємовигідної співпраці та кооперації. Для залучення до цієї справи нових учасників потрібно провести загальноукраїнську конференцію і ознайомити фахівців з даним проєктом.

З такою думкою погодилася **Світлана Миколаївна Ляшко** – провідний науковий співробітник ІБД, канд. іст. наук, яка розповіла учасникам сесії про свої враження від відвідання редакції «Большой Российской энциклопедии» (м. Москва, раніше – «Большая советская энциклопедия»). Науковці Росії, відзначила вона, мало знають про стан біографістики в Україні і не знайомі з літературою, яка виходить у нас як із загальних проблем біографістики, так і про конкретні персоналії. А це впливає на якість їхньої продукції. Так що російська сторона також зацікавлена в співпраці з нами, тим більше, що такого масштабного підходу, як запропоновано в проєкті електронного УБА, у них немає.

Змістовними були виступи керівників наукових підрозділів НБУВ, які пропонували конкретні напрями співпраці в процесі роботи з практичного наповнення УБА біографічними матеріалами. Так **Галина Іванівна Ковальчук** – завідувач відділу стародруків та рідкісних видань, д-р іст. наук – звернула увагу присутніх на те, що багато сучасних видань вміщують одні і ті самі імена, переписуючи біографічні дані зі старих видань, часто повторюючи одні і ті ж помилки. Вивчення ж фондів керованого нею відділу дозволяє виявити як нові імена, так і додаткові біографічні матеріали (автографи, маргінальні записи, портрети тощо), які дають можливість більш достовірно представити

конкретну персоналію. На її думку, в майбутньому УБА необхідно вказувати відомості про наявність таких матеріалів. Доповідка підкреслила, що відділом здійснюється робота зі створення картотеки портретів, вміщених у стародруках та рідкісних виданнях, яка на сьогодні нараховує вже понад 2 тис. портретів.

Проблемам іконографічного забезпечення УБА був присвячений виступ кандидата мистецтвознавства, завідувача відділу естампів і репродукцій НБУВ **Гліба Миколайовича Юхимця**. Він привернув увагу присутніх на існування двох видів іконографії: документальної та художньої. Для того, щоб підібрати адекватну іконографію, необхідно налагодити процес пошуку, систематизації та визначення ідентичності ілюстративного матеріалу. Ця робота складна і вимагає відповідного професійно рівня. На його думку, це можливо лише за умови створення на основі фондоутворюючого відділу Бібліотеки спеціального сектору, який буде мати доступ до всіх без винятку фондів НБУВ. Такий сектор повинен працювати за індивідуальними робочими планами, бути укомплектований професійними кадрами, технікою і програмним забезпеченням.

З доповіддю про досвід роботи над виданням серії збірників документів і матеріалів «Історія Академії наук України» та можливістю їх практичного використання на запропонованому сайті виступила канд. іст. наук, в. о. директора Інституту архівознавства НБУВ **Лідія Іванівна Єременко**. Вона відзначила, що матеріали збірників є самостійним інформаційним ресурсом, який зразу ж можна виставляти на сайті УБА. Саме у збірниках «Історія Академії наук України» на сьогодні вміщено найповніші відомості про співробітників АН від початку її існування, списки праць співробітників та видань АН. Особливий інтерес для УБА, на її думку, становлять архівні документи, які перебувають на збереженні в Інституті архівознавства, а саме: особові фонди академіків та членів-кореспондентів, які містять об'єктивні дані про вчених, їх фотографії, документи про сім'ї, бібліографію опублікованих робіт та відомості про ненадруковані праці.

Величезне значення особових архівних фондів як історико-біографічного джерела та багатющого масиву інформації про нові персоналії відзначила і **Ольга Петрівна Степченко**, канд. іст. наук, завідувачка відділу зберігання та використання фондів Інституту рукопису. Зібрання Інституту рукопису нараховує близько 500 особових фондів, вивчення яких дасть можливість як виявити нову інформацію про вже відомі особи, так і знайти нові імена, які ще не введено у науковий обіг.

Олександр Григорович Луговський, науковий

співробітник Інституту архівознавства, у доповіді «Архівні документи вчених-природознавців 20–30-х років ХХ ст. як історико-біографічне джерело створення науково-інформаційних видань» наголосив, що надзвичайну цінність для вивчення діяльності вчених АН має комплекс документальних архівних джерел, який відклався в Інституті архівознавства НБУВ, а саме: архівні фонди наукових установ, що діяли на терені України до 1918 р., діловодні документи, які утворилися безпосередньо в результаті діяльності АН та її установ, архівні фонди особового походження та бібліографія провідних вчених УАН–ВУАН. Ці документи, на думку доповідача, можуть стати частиною майбутнього УБА.

Проблемам розширення джерельної бази Українського біографічного словника та Українського біографічного архіву присвятила свій виступ і канд. іст. наук, старший науковий співробітник відділу стародруків та рідкісних видань **Ірина Олегівна Ціборовська-Римарович**. На її думку, вивчення такого унікального джерела, як стародруки, дозволить ввести в науковий обіг нові персоналії, які були раніше виключені з історичного процесу. Це дозволить заповнити ті прогалини, які є в біографістиці і на сьогодні, особливо стосовно персоналій XV–XVIII ст. Цінним джерелом біобібліографічної інформації може стати, зокрема, ряд польських видань, які є на збереженні у відділі. Цікаву додаткову інформацію біографічного характеру можна виявити і вивчаючи написи на книжках (посвяти, помітки про власників, автографи тощо). Досліджуючи списки видань конкретних друкарень, вдасться прослідкувати репертуар творів окремих авторів. Така інформація має ексклюзивний характер і може стати цікавою частиною УБА.

Надія Іванівна Мельник, канд. іст. наук, старший науковий співробітник ІБД, поінформувала присутніх про започаткування співробітниками Інституту нової серії «Джерела української біографістики», перша книжка якої нещодавно побачила світ («Книжкові джерела української біографістики у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: Матеріали до бібліографії (сер. XIX–XX ст.)»). Готується до друку другий випуск, який охопить хронологічний період 2001–2003 рр. Але з огляду на те, що фонди НБУВ містять величезні масиви літератури біобібліографічного характеру, опрацювати які зусиллями кількох осіб неможливо, доповідачка висловила надію на організацію співпраці зі всіма зацікавленими сторонами з підготовки спільних видань цієї серії.

Тетяна Олександрівна Борисенко, завідувачка газетного фонду НБУВ звернулася до учасників сесії з проханням не нехтувати біографічною інфор-

мацією, яку може надати цей відділ Бібліотеки, оскільки іноді лише в газетах можна знайти матеріал про ту чи іншу особу. Інша справа, що газети – це великий океан, в якому дуже легко потонути, якщо не знати основних принципів роботи з періодикою. За словами доповідачки, співробітниками відділу уже давно ведеться робота зі створення картотеки редакторів газет і журналів дореволюційного періоду, а також картотеки портретів, яка на сьогодні нараховує близько 1,5 тис. карток. Ці напрацювання, на її думку, можуть стати основою для подальшої співпраці підрозділів НБУВ з наповнення УБА інформацією.

З узагальненням підсумків роботи сесії виступив **В. І. Попик**, який звернув увагу присутніх на те, що створення «Українського біографічного архіву» є довгостроковим проектом національного масштабу, який розрахований не на одне десятиліття, і реалізувати його можливо лише об'єднавши зусилля всіх наукових підрозділів НБУВ, науковців інших установ. Виконання проекту сприятиме швидшому входженню України у світовий науково-інформаційний простір, налагодженню творчих стосунків як з українськими, так і з зарубіжними науковцями.

Після зацікавленого обговорення проблем створення електронного науково-інформаційного біографічного ресурсу на базі НБУВ учасники спільної сесії інститутів та наукових відділів Бібліотеки виступили з рядом пропозицій:

- з метою ознайомлення широких кіл наукової громадськості, краєзнавців України з проектом створення на базі НБУВ електронного науково-інформаційного ресурсу «Український біографічний архів», визначення форм і напрямів співпраці у його формуванні провести у IV кварталі 2005 р. загальноукраїнський науково-практичний семінар;
- з урахуванням попередніх напрацювань Інституту біографічних досліджень НБУВ розробити пропозиції та техніко-економічне обґрунтування щодо розгортання робіт з формування УБА, програмно-технічне та кадрове забезпечення цієї роботи;
- внести на розгляд вченої ради НБУВ пропозиції щодо започаткування практики включення окремим працівникам наукових підрозділів НБУВ завдань з постійного наповнення електронного ресурсу УБА в індивідуальні робочі плани.

Володимир ПОПИК,

в. о. директора Інституту біографічних досліджень,

канд. іст. наук,

Надія МЕЛЬНИК,

ст. наук. співробітник, канд. іст. наук